DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-9>
УДК 378.091.313:53:378.147 :159.923.2

Тетяна Сергіївна Кетлер-Митницька
ORCIDiD <https://orcid.org/0000-0002-1665-4282>
кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології,
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна
catmeatt@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНАЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИКА ГОТОВНОСТІ ДО ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У науково-методичній статті розглянуто психолого-педагогічні умови особистісного та професійного самовдосконалення майбутніх фахівців, зокрема студентів-психологів. До таких умов належать технології самоосвіти та самовиховання, спеціально розроблені форми, методи та методики інтерактивної роботи, орієнтовані на стимулювання мотивації та збагачення ресурсів саморозвитку. В процесі професійної підготовки майбутніх психологів визначальне значення мають спеціально розроблені навчальні заняття за умов дотримання специфічних змістовно-методичних вимог щодо цілеспрямованої підготовки здобувачів вищої освіти до особистісно-професійного саморозвитку. Зазвичай така підготовка реалізується за допомогою активізації внутрішніх чинників процесу самовдосконалення, одним з яких є інтернальність – особистісна властивість, що набуває особливої значущості у контексті специфіки професійної діяльності психолога. Зроблене припущення, що ефективною психолого-педагогічною умовою формування інтернальності як чинника особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів є спеціально організована навчальна діяльність. У зв'язку з цим розроблено навчальний спецкурс «Теоретико-методичні основи формування інтернальності майбутніх психологів». У статті сформульовано мету та завдання, розкрито структуру спецкурсу, зміст аудиторної та самостійної роботи, запропоновано форми контролю.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, особистісно-професійний саморозвиток, інтернальність, внутрішній чинник, майбутні психологи, навчальний спецкурс «Теоретико-методичні основи формування інтернальності майбутніх психологів».

Вступ. Останнім часом переорієнтація вищої освіти на позиції компетентнісного підходу значно актуалізувала проблематику особистісного та професійного саморозвитку майбутніх фахівців, зокрема студентів-психологів, чия готовність до самоосвіти та постійного самовдосконалення є важливою передумовою надання якісної професійної допомоги клієнтам. У зв'язку з цим реалії сучасної вищої школи вимагають забезпечення психолого-педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, а саме – розв'язання змістовно-технологічного аспекту цієї

проблеми (Кетлер-Митницька, 2019, с. 74). Під психолого-педагогічними умовами традиційно розуміються зовнішні та внутрішні обставини, які впливають на методи та форми організації навчально-виховного процесу в закладі вищої освіти (Курлянд, 2008, с. 171).

У контексті цього завдання наукові пошуки багатьох дослідників спрямовані на розробку психологічних (тренінги, рефлексивні ігри) та педагогічних (спеціальні форми навчально-виховної діяльності) засобів стимулювання внутрішніх чинників готовності до самовдосконалення. Так, М. Щукіна (2015)

запропонувала концепцію педагогічної підтримки саморозвитку, яка спирається на уявлення про недостатність внутрішньої мотивації та внутрішніх ресурсів для самостійного здійснення саморозвитку на початкових етапах становлення особистості. Допомога педагога полягає у підведенні до розуміння потреби і корисності саморозвитку з метою поступового формування здатності самостійно керувати процесом самовиховання, самоосвіти, вдосконалення власних здібностей. На думку вченої, педагогіка саморозвитку базується не на зовнішньому управлінні цим процесом, а на ідеях підтримки, створення сприятливих умов для підвищення особистісної зрілості і появи потреби у самовдосконаленні (с. 64–67).

Згідно з науковими поглядами Л. Кулікової (2007), однією з важливіших вимог суспільства щодо підвищення продуктивності сучасної вищої освіти є забезпечення студентів технологіями самоосвіти та самовиховання (с. 46–47).

О. Затворнюк (2016) запропонувала алгоритм складання програми саморозвитку майбутніх психологів, який охопив основні етапи цього процесу: мотивування себе наближенням до ідеалу Я; визначення системи цілей у часовій перспективі та складання їх ієрархії; аналіз наявних ресурсів та можливих перешкод; складання плану дій, визначення їх методів та прийомів (с. 293–296). Вчена розробила й апробувала педагогічні умови формування у майбутніх психологів готовності до професійного самовдосконалення. Процес такого формування дослідниця розуміла як творення необхідного досвіду, майстерності та мотиваційних детермінант, які надають можливість ефективно здійснювати професійну діяльність (с. 170–200).

Свій варіант технологічного забезпечення професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя надала М. Костенко (2004), яка обґрунтувала важливість теоретичної підготовки, використання творчих та рефлексивних форм навчально-виховної діяльності, вдосконалення професійно-важливих якостей для стимулювання цього процесу.

Значення тренінгу як ефективної форми фахової підготовки майбутніх психологів підкреслила О. Черепехіна, яка запропонувала

використовувати для підвищення мотивації студентів-психологів професійний тренінг – систему вправ, спрямованих на формування, розвиток та корекцію необхідних професійних якостей. Завдання такого тренінгу охоплюють формування окремих видів професійної діяльності та спілкування, розвиток мотиваційної, емоційної та операціональної сфер майбутніх психологів, стимулювання професійно важливих здатностей, зокрема до постійного професійного самовдосконалення (2015, с. 54).

В умовах фахової підготовки майбутніх психологів незамінним засобом формування їх готовності до саморозвитку є *навчальні заняття*. Як стверджувала М. Барчій (2015), основною умовою ефективності тренінгових занять, крім стійкої позитивної мотивації її учасників, є поєднання тренінгової роботи зі спеціально організованою навчальною діяльністю студентів (с. 17).

Н. Пов'якель (2009) у контексті проблеми управління процесом формування саморегуляції професійного мислення майбутніх психологів підтвердила визначальну роль у цьому процесі змісту та структури навчальних курсів з практичної психології за умов включення спеціально підібраних рефлексивних ігор, творчих завдань, проблемних професійно-спрямованих обговорень та дискусій, ігрових семінарських занять тощо.

Н. Чорна (2016) з метою формування готовності студентів до професійного саморозвитку, стимулювання почуття відповідальності за власні дії запровадила спеціально розроблені педагогічні умови, до яких надійшли обрані методи (бесіди, диспути, творчороздуми, вивчення педагогічного досвіду, стимулювання мотивації навчання, інтерактивні методи, портфоліо, метод проєктів, самопрезентація, творчі вправи) та форми (лекції, практичні заняття, лабораторні заняття, індивідуальні заняття, самостійна робота, педагогічна практика, мистецькі гуртки, концертна діяльність, творчі майстерні) навчальної діяльності (с. 99–117).

Ідею педагогічного супроводу процесу саморозвитку студентів також втілила у навчальний процес вищого навчального закладу

Н. Григорьева (2000), яка довела доцільність використання різноманітних форм аудиторної та позааудиторної роботи, які стимулювали внутрішні, інтенційні прояви саморозвитку та забезпечували процес мотивованого навчання студентів (с. 20).

Таким чином, науковцями запропоновано досить широкий спектр форм та методів як психолого-педагогічних умов забезпечення готовності до саморозвитку майбутніх фахівців. При цьому акцент зроблено на формуванні таких внутрішніх чинників самовдосконалення, як: мотивація, креативність, рефлексія, володіння технологіями самоосвіти, професійно важливі якості тощо. Разом із тим залишається недостатньо дослідженою проблема підвищення готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку в результаті формування їх інтернальності засобами навчальної діяльності. Під інтернальністю науковці розуміють генералізоване очікування отримання підкріплень (винагород) внаслідок власних дій, а не зовнішніх впливів. Інтернали інтерпретують успіхи та невдачі як результати власної активності, тому більш готові до активних дій для досягнення бажаного результату (Rotter, 1966). Особливого значення для самовдосконалення студентів-психологів інтернальність набуває через високі вимоги до здатності усвідомлювати результати власних впливів, активності та відповідальності фахівців цієї спеціальності.

Статистично факт позитивного впливу інтернальності на готовність до саморозвитку студентів-психологів доведено нами у минулих дослідженнях (Кетлер-Митницька, 2019). Не новим є досвід формування інтернальності засобами тренінгової роботи (Фалько, 2009, с. 313–322). Проте перспектива підвищення рівня інтернальності засобами навчальної діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх психологів на цей час не була окремим предметом теоретичного та емпіричного вивчення.

Мета статті – теоретичне обґрунтування змісту і структури навчального спецкурсу «Теоретико-методичні основи формування інтернальності майбутніх психологів» як

системного дидактичного засобу формування інтернальності майбутніх психологів.

Методи дослідження: індуктивний умовивід щодо доцільності використання навчальних занять як засобу активізації інтернальності на основі узагальнення досвіду науковців; аналіз психолого-педагогічних досліджень з метою виокремлення психолого-педагогічних умов формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; логіко-структурний аналіз дидактичних матеріалів для розробки навчального спецкурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Результатом теоретичного дослідження стало створення нами авторського *навчального спецкурсу* «Теоретико-методичні основи формування інтернальності майбутніх психологів» (загальний обсяг – 90 н. г.: 56 н. г. самостійної роботи, 34 н. г. – аудиторної діяльності, з них – 14 н. г. лекцій, 8 н. г. семінарських занять, 12 н. г. – практичних занять).

Методологічною основою розробки спецкурсу є обґрунтовані сучасними науковцями особливості професійної підготовки психологів, зокрема:

– запропонований Я. Чаплком (2011) особистісно-акмеологічний підхід до формування професійної готовності майбутніх психологів, що здійснюється через систему принципів: вершинної орієнтації (забезпечення високого рівня різних видів підготовленості студентів); системно-функціональний (активізація творчого потенціалу як умови ефективної професійної діяльності); рефлексивно-акмеологічний (розвиток різних видів рефлексії та забезпечення їх оптимальної взаємодії); комплексності (інтегрування теоретичного, практичного та особистісного компонентів готовності для забезпечення цілісної особистості успішного психолога-практика); особистісної зрілості (формування професійно важливих особистісних властивостей, що виявляються у ставленні до себе, клієнтів та професії психолога) (с. 256–257); вчення про рефлексію як важливу частину навчальної діяльності (Павленко, 2019, с. 34);

– сформульовані М. Дудіною (2015) бажані результати саморозвитку на етапі професійної підготовки: визначення студентом себе відносно критеріїв професіоналізму в обраній професії (оцінка готовності до професійної діяльності); прийняття або неприйняття соціально-професійних ролей (статусу студента та спеціаліста); виробка позитивного або негативного ставлення до навчання та майбутньої професії; значущість навчання та професійної діяльності; професійний план (с. 62);

– обґрунтована О. Матвієнко та О. Заворотнюк (2014) пропозиція щодо включення у процес навчання ігрових методів, які активізують творчий потенціал та оригінальність мислення; застосування самостійної роботи студентів як засобу їх саморозвитку; впровадження соціально-психологічних тренінгів, спрямованих на формування професійно важливих рис особистості майбутніх психологів (с. 217–219).

Метою навчального спецкурсу є теоретичне обґрунтування та дидактичне забезпечення формування інтернальності майбутніх психологів як чинника їх особистісно-професійного саморозвитку.

Навчальний спецкурс має такі завдання:

- розкрити психологічний зміст інтернальності та її значення як професійно важливої якості психолога;
- ознайомити студентів з механізмами та компонентами інтернальності;
- повідомити про значущість та компоненти готовності до особистісно-професійного саморозвитку;
- розкрити теоретичні основи розвитку компонентів інтернальності майбутніх психологів;
- ознайомити студентів з методиками психодіагностики інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку;
- забезпечити засвоєння форм, методів та методик формування компонентів інтернальності майбутніх психологів;
- розвинути практичні навички використання студентами тренінгових технологій для формування компонентів інтернальності;
- сприяти особистісно-професійному саморозвитку майбутніх психологів.

При розробці програми спецкурсу ми орієнтувалися на психолого-педагогічні умови формування інтернальності, сформульовані на основі попереднього аналізу теоретико-методологічної літератури:

– стимулювання самоосвіти: запланований обсяг самостійної роботи, який дорівнює 56 н. г., перевищує обсяг аудиторної діяльності (34 н. г.), що розвиває ініціативність студентів при самостійному пошуку інформації, підвищує їх саморегуляцію та відповідальність за результати власного навчання (особливо за умов відсутності підручників з цього спецкурсу);

– практична орієнтованість: обсяг аудиторної роботи, відведеної на практичні та семінарські заняття (20 н. г.), перевищує обсяг лекцій (14 н. г.), що сприяє засвоєнню студентами стратегій інтернальної поведінки у спеціально організованих ситуаціях навчально-професійної діяльності;

– суб'єктна орієнтованість, яка реалізується передачею студентам функцій тренера під час проведення практичних занять;

– зміна ролі викладача з інформатора на фасилітатора, тобто організатора та контролера навчальної діяльності, готового до надання інформаційної та методичної допомоги на замовлення студентів – повноправних суб'єктів навчального процесу;

– корпоративний характер навчального процесу, який забезпечується необхідністю кооперації студентів один з одним при спільному плануванні та проведенні тренінгових занять.

Програма навчального спецкурсу складається з двох змістових модулів: «Теоретичні основи формування інтернальності як чинника особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів» та «Методика формування компонентів інтернальності». Зміст програми відповідно до мети та завдань розподілено на шість тем. До першого модуля належать дві теми, відведені для характеристики ознак інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку. Другий модуль включає чотири теми, які забезпечують студентів знаннями та уміннями щодо використання методик формування компонентів інтернальності та

готовності до особистісно-професійного саморозвитку.

Навчальний спецкурс передбачає три форми аудиторної роботи:

- лекційні заняття, призначені для засвоєння студентами теоретичних основ формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку;

- семінарські заняття, метою яких є залучення студентів до самостійного вивчення та подальшого обговорення психологічних технологій формування інтернальності; кожний семінар передбачає ознайомлення з чітко визначеними методиками та прийомами формування одного з компонентів інтернальності (автор технологій та інформаційні джерела повідомляються студентам перед заняттями). Формуванню інтернальності сприяють такі змістові та організаційні особливості цієї форми роботи, як: засвоєння студентами засобів розвитку та саморозвитку інтернальних якостей; орієнтація на заздалегідь повідомлені критерії оцінки; розвиток навичок самооцінки за наданими критеріями;

- практичні заняття, які забезпечують засвоєння навичок використання тренігових методик формування компонентів інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку. Специфікою проведення є те, що ведучими тренінгу та власне тренерами є самі студенти. Формування інтернальності забезпечують такі змістові та організаційні особливості практичних занять, як: опрацювання засобів розвитку та саморозвитку інтернальних якостей; забезпечення самостійного планування та проведення студентами тренінгової роботи; залучення студентів до рефлексії занять і своєї участі в їх організації.

Самостійна робота охоплює підготовку до семінарських та практичних занять, а також включає систему навчальних завдань щодо поглиблення та закріплення лекційного матеріалу. Завдання спрямовані на розвиток навичок виділяти головне, структурувати матеріал, формулювати власну думку (складання конспектів, заповнення таблиць, розробка комп'ютерних презентацій та теоретичної моделі готовності до саморозвитку). Формування

інтернальності зумовлюється стимуляцією самостійної організації, регуляції та контролю студентами навчальної діяльності.

Програмою спецкурсу передбачено використання чотирьох форм проміжного контролю, а саме: модульних контрольних робіт; оцінювання відповідей на семінарах; оцінювання виконання завдань практичних занять; перевірки результатів самостійної роботи. Формою підсумкового контролю є диференційований залік.

Загалом, формуванню інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, розвитку їх інтернальних якостей (відповідальності, суб'єктності, ініціативності, компетентності) сприятимуть такі особливості запропонованого спецкурсу:

- змістові: ознайомлення студентів з компонентами інтернальності та готовності до саморозвитку, детальна характеристика методів та прийомів їх формування; актуалізація проблеми формування інтернальності як професійно важливої, але недостатньо розвинутої властивості майбутніх психологів;

- методичні: попереднє ознайомлення з критеріями оцінки різних видів робіт; передача студентам функцій тренерів під час планування та проведення практичних занять; значний обсяг самостійної роботи; діалогічний характер викладання; «прозорість» накопичення балів навчальної успішності;

- психологічні: демократичний стиль спілкування; заохочення вияву ініціативи та самостійності.

У результаті впровадження навчального спецкурсу передбачено такі результати:

- 1) підвищення теоретичної готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку в результаті ознайомлення з поняттям та особливостями інтернальності, її значенням як професійно важливої якості психолога, механізмами та компонентами інтернальності, змістом та компонентами готовності до особистісно-професійного саморозвитку;

- 2) підвищення практичної готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку в результаті

ознайомлення з методиками психодіагностики інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку, засвоєння форм, методів та методик формування компонентів інтернальності майбутніх психологів, розвитку навичок використання тренінгових технологій для формування компонентів інтернальності;

3) підвищення особистісної готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку (краще розуміння майбутніми психологами причинно-наслідкових зв'язків між власними якостями, вчинками, компетентностями та успіхами на шляху професійного зростання; поглиблення аналізу своїх рис характеру та співвіднесення їх з професійним ідеалом, більш точне прогнозування наслідків власних дій; приймання відповідальності за результати власного особистісно-професійного розвитку, суб'єктивне приписування собі авторства успіхів та невдач професійного становлення, підвищення свідомої потреби у саморозвитку, мотивації навчання у вищій, зміцнення професійних та освітніх цінностей; удосконалення саморегуляції процесу особистісно-професійного саморозвитку, контроль майбутніми психологами за результатами професійного становлення).

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналізу науково-методичної літератури встановлено, що до психолого-педагогічних умов особистісного та професійного самовдосконалення майбутніх фахівців, зокрема студентів-психологів, дослідники відносять технології самоосвіти та самовиховання, спеціально розроблені системи теоретичної підготовки, використання творчих та рефлексивних форм навчально-виховної діяльності, програм особистісно-професійного саморозвитку, професійних тренінгів тощо. В умовах професійної підготовки майбутніх психологів визначальне значення мають спеціально розроблені навчальні заняття з вивчення профільних дисциплін за умов включення орієнтованих на самовдосконалення рефлексивних ігор, творчих завдань, портфоліо, самопрезентацій, проблемних дискусій, диспутів,

ігрових семінарських занять та інших інтерактивних форм.

Стимулювання готовності до саморозвитку здобувачів вищої освіти зазвичай реалізується за допомогою активізації внутрішніх чинників цього процесу, а саме: шляхом підвищення особистісної зрілості, актуалізації потреби у самовдосконаленні, мотиваційних детермінант особистісно-професійного становлення, професійного Я-ідеалу, удосконалення особистісних якостей, емоційно-вольових особливостей тощо. Специфіка діяльності психолога зумовлює значущість такого чинника саморозвитку, як інтернальність.

У контексті вищезазначеного нами зроблено висновок, що ефективною психолого-педагогічною умовою формування інтернальності як чинника особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів є спеціально організована навчальна діяльність студентів. У зв'язку з цим розроблено навчальний спецкурс «Теоретико-методичні основи формування інтернальності майбутніх психологів», методологічною основою якого є особистісно-акмеологічний підхід та експериментально обґрунтовані дані щодо результатів та засобів особистісно-професійного саморозвитку здобувачів вищої освіти. Сформульовано мету, завдання, як психолого-педагогічні умови формування інтернальності у процесі вивчення студентами навчальних матеріалів. Розкрито структуру спецкурсу, зміст аудиторної та самостійної роботи, запропоновано форми контролю. Виокремлено змістові та методичні особливості спецкурсу, які сприяють формуванню інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку та очікувані результати навчання.

Перспективою подальших наукових розвідок є експериментальна перевірка ефективності використання запропонованих у спецкурсі психолого-педагогічних умов формування інтернальності для підвищення готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Література

- Барчій М. С. До проблеми професійного становлення майбутніх психологів. Вісник Національного університету оборони України. 2015. № 3(46). С. 14–19.
- Григорьева Н. Г. Теория и практика педагогического обеспечения личностного саморазвития студентов в контексте экокультурного подхода : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08. Хабаровск, 2000. 39 с.
- Затворнюк О. М. Формування у майбутніх психологів готовності до професійного самовдосконалення: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 310 с.
- Кетлер-Митницька Т. С. Зміст і результати впровадження програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 46. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. С. 199–219.
- Кетлер-Митницька Т. С. Психодіагностичний інструментарій дослідження компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. *Психологія та соціальна робота*. 2019. Том 24. Випуск 1(49). Одеса : Астропринт, 2019. С. 74–84.
- Костенко М. А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2004. 20 с.
- Куликова Л. Н. Аутодиагностика личностного саморазвития студента как фактор продуктивности высшего профессионального образования. Сибирский педагогический журнал. 2007. № 4. С. 44–58.
- Курлянд З. Н. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів. *Наука і освіта* : наук.-практ. журнал. 2008. № 8-9. С. 171–176.
- Матвієнко О. В., Заворотнюк О. М. Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 1(1). С. 215–220.
- Павленко А. І. Сучасна методологія педагогіки: значення, роль і місце вчення про рефлексію. Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота): наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 28–38.
- Пов'якель Н. І. Стильова сфера саморегуляції в розвивальному просторі культури професійного мислення майбутнього психолога. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2009. Вип. 1. С. 100–114.
- Психология саморазвития человека в системе «образование – профессия – общество»: подходы и результаты исследований : коллективная монография / Под ред. М. М. Дудиной. Екатеринбург : Издательство Российского государственного профессионально-педагогического университета, 2015. 270 с.
- Фалько Н. М. Психологічний супровід студентів ВНЗ психолого-педагогічних спеціальностей з метою формування їх інтернальних якостей. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 6. Частина 2. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С. 312–323.
- Чаплак Я. В. Формування готовності психолога-консультанта до професійної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : психологічна. 2011. Вип. 2. С. 253–266.

- Черепехіна О. А. Розвиток ціннісного ставлення до професійного саморозвитку у студентів-психологів засобами навчально-психологічного тренінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки. 2015. Вип. 1(2). С. 51–55.
- Чорна Н. Б. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2016. 259 с.
- Щукина М. А. Психология саморазвития личности: субъектный подход : дисс... доктора психологических наук : 19.00.13 / Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Санкт-Петербургский государственный университет». Санкт-Петербург, 2015. 355 с.
- Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychol. Monogr.* 1966. V. 80. № 1. P. 11–28.

References

- Barchii, M.S. (2015). Do problemy profesiinoho stanovlennia maibutnikh psykholohiv [About the problem of future psychologists' professional formation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy [Bulletin of the National Defense University of Ukraine]*, 3(46), 14–19 (ukr).
- Hryhoreva N. H. (2000). Theory and practice of pedagogical support of students' personal self-development in the context of the eco-cultural approach: abstract of doctor' thesis (rus).
- Zatvorniuk, O. M. (2016). Formation of future psychologists' readiness for professional self-improvement: Candidate's thesis : Kyiv (ukr).
- Ketler-Mytnytska, T. S. (2019). The content and results of the program of internality formation as a factor of future psychologists' readiness for personal and professional self-development. Problems of modern psychology: collection of scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogiienko, Institute of Psychology named after GS Kostyuk NAPS of Ukraine. Vyp. 46. Aksioma, 199–219 (ukr).
- Ketler-Mytnytska, T. S. (2019). Psychodiagnostic tools for studying the components of future psychologists' readiness for personal and professional self-developmen]. *Psychology and social work*. Volume 24. Issue 1(49). Astroprynt, 74–84 (ukr).
- Kostenko, M. A. (2004). Pedagogical conditions of professional and creative self-development of the future teacher : abstract of thesis for Candidate of Sciences degree (ukr).
- Kulikova, L. N. (2007). Autodiagnostics of student's personal self-development as a factor in the productivity of higher professional education. *Siberian pedagogical journal*. № 4. 44–58 (rus).
- Kurliand, Z. N. (2008). Psychological and pedagogical conditions for the professional and pedagogical competence of future teachers formation. *Science and education: scientific-practical journal*. № 8–9. 171–176 (ukr).
- Matviienko, O. V. & Zavorotniuk, O. M. (2014). Professional training of future psychologists as a psychological and pedagogical problem. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*. Vyp. (1). 215–220 (ukr).
- Pavlenko, A. I. (2019). Modern methodology of pedagogy: meaning, role and place of the doctrine of reflection. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education -Khortytsia National Educational Rehabilitation AcademyII of Zaporizhzhia Regional Council*, 2019. Iss. 1(1). 28–38 (ukr).
- Poviakel, N. I. (2009). Style sphere of self-regulation in the developmental space of the culture of future psychologist' professional thinking. *International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management*, № 1, 100–114 (ukr).

- Dudna M. M. (Ed.). (2015). Psychology of human self-development in the system "education - profession - society": approaches and research results. Publishing house of the Russian State Professional Pedagogic University (rus).
- Falko, N. M. (2009). Psychological support of students of higher educational institutions of psychological and pedagogical specialties in order to form their internal qualities. *Proceedings of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of APS of Ukraine*. Axiom. Issue 6. Part 2. 312–323 (ukr).
- Chaplak, Ya. V. (2011). Formation of the psychologist-consultant's readiness for professional activity. *Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Series: psychological*. Iss. 2. 253–266 (ukr).
- Cherepiekhina, O. A. (2015). Development of students-psychologists' value attitude to professional self-development by means of educational and psychological training. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*. Iss. 1(2). 51–55 (ukr).
- Chorna, N. B. (2016). Forming of readiness for professional self-development of future teachers of art specialties. *Candidate's thesis*. Vinnytsia State. ped. Mykhailo Kotsyubynsky University (ukr).
- Shchukina, M. A. (2015). Psychology of personality self-development: subjective approach: Doctor's thesis. (rus).
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychol. Monogr.* V. 80. № 1, 11–28 (eng).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕРНАЛЬНОСТИ КАК ФАКТОРА ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

Татьяна Кетлер-Митницкая, кандидат психологических наук, старший преподаватель кафедры специальной педагогики и специальной психологии, Хортицкая национальная академия, Запорожье, Украина, e-mail: catmeatt@gmail.com

В статье рассмотрены психолого-педагогические условия личностного и профессионального самосовершенствования будущих специалистов, в частности студентов-психологов. К таким условиям относятся технологии самообразования и самовоспитания, специально разработанные формы, методы и методики интерактивной работы, ориентированные на стимулирование мотивации и обогащение ресурсов саморазвития. В процессе профессиональной подготовки будущих психологов определяющее значение имеют специально разработанные учебные занятия при соблюдении специфических содержательно-методических требований к целенаправленной подготовке соискателей высшего образования к личностно-профессиональному саморазвитию. Обычно такая подготовка реализуется посредством активизации внутренних факторов процесса самосовершенствования, одним из которых является интернальность – личностное свойство, которое приобретает особую значимость в контексте специфики профессиональной деятельности психолога. Сделано предположение, что эффективным психолого-педагогическим условием формирования интернальности как фактора личностно-профессионального саморазвития будущих психологов является специально организованная учебная деятельность. В связи с этим разработан учебный спецкурс «Теоретико-методические основы формирования интернальности будущих психологов». В статье сформулированы цели и задачи, раскрыта структура спецкурса, содержание аудиторной и самостоятельной работы, предложены формы контроля.

Ключевые слова: психолого-педагогические условия, личностно-профессиональное саморазвитие, интернальность, внутренний фактор, будущие психологи, учебный спецкурс «Теоретико-методические основы формирования интернальности будущих психологов».

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE INTERNALITY FORMATION AS A FACTOR OF THE FUTURE PSYCHOLOGISTS' PERSONAL AND PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

Tetiana Ketler-Mytnytska, Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Special Pedagogy and Special Psychology, Khortytsia National Academy, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: catmeatt@gmail.com

The article considers the psychological and pedagogical conditions of personal and professional self-improvement of future professionals, including psychology students. Such conditions include technologies of self-education and self-education, specially designed forms, methods and approaches of interactive work, focused on stimulating of motivation and expanding of self-development resources. In the process of professional training of future psychologists, specially designed training sessions are crucial if specific content and methodological requirements for targeted training of personal and professional self-development are taken into account. Usually such training is realized by activating the internal factors of self-improvement process, one of which is internality - a personal property that acquires special significance in the context of the specifics of a psychologist's professional activity. It is assumed that an effective psychological and pedagogical condition for the formation of internality as a factor of future psychologists' personal and professional self-development is a specially organized educational activities of students. In this regard, a special training course "Theoretical and methodological foundations of the future psychologists' internality formation" was designed. The methodological basis of special training course is a personal-acmeological approach and experimentally substantiated data concerning the results and means of applicants' for higher education personal and professional self-development. The purpose, tasks, psychological and pedagogical conditions of formation of students' internality by educational materials are formulated. The structure of the special course, the content of

classroom and independent work are revealed, the forms of control are offered. The content and methodological features of the special course, which contribute to the formation of internality as a factor of future psychologists' readiness for personal and professional self-development, and the expected learning outcomes are highlighted.

Key words: *psychological and pedagogical conditions, personal and professional self-development, internality, internal factor, future psychologists, a special training course "Theoretical and methodological foundations of the future psychologists' internality formation".*

Стаття надійшла до редакції / Received 12.10.2020

Прийнята до друку / Accepted 13.11.2020

Унікальність тексту 93 % (Unicheck ID 1007220146)

© Кетлер-Митницька Тетяна Сергіївна, 2020